

Управління екології виконкому Криворізької міської ради

Атлас об'єктів природно-заповідного фонду м. Кривого Рогу

*м. Кривий Ріг
2017*

Атлас природно-заповідного фонду м. Кривого Рогу/Автори-укладачі: управління екології виконкому Криворізької міської ради, Тротнер В.В., Маяков Й.Д., – Кривий Ріг, 2017 – 22 с.

Це інформаційне видання присвячене об'єктам природно-заповідного фонду міста Кривого Рогу. Подано інформацію про кількість об'єктів, місце їх розташування та площу, установи, організації та підприємства, на яких покладені охоронні зобов'язання. Коротко охарактеризована наукова цінність об'єктів – історичне значення, геологічна будова, рослинний і тваринний світ.

ЗМІСТ

<i>Природно-заповідний фонд міста Кривий Ріг</i>	4
--	---

<i>Об'єкти природно-заповідного фонду, які розташовані на території міста</i>	5
---	---

I. Об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

1. Криворізький ботанічний сад Національної академії наук України	7
2. Геологічна пам'ятка природи "Скелі МОДРу"	9
3. Ландшафтний заказник "Балка Північна Червона"	11

II. Об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення

Ботанічні пам'ятки природи:

1. Дерево культурної груші	13
2. Старовинна груша на Карнаватці	13
3. Дендрологічний парк	15
4. Парк імені Федора Мершавцева (до 2016 року - Парк ім. газети "Правда")	16

Ландшафтні заказники:

1. Балка Північна Червона	
2. Візирка	17

Геологічні пам'ятки природи:

1. Виходи амфіболітів	18
2. Сланцеві скелі	18
3. Виходи аркозових пісковиків	19
4. Піщовикова скеля	20
5. Скелеватські виходи	20

<i>Екскурсії об'єктами природно-заповідного фонду міста</i>	20
---	----

<i>Список використаних джерел</i>	22
-----------------------------------	----

Природно-заповідний фонд міста Кривого Рогу

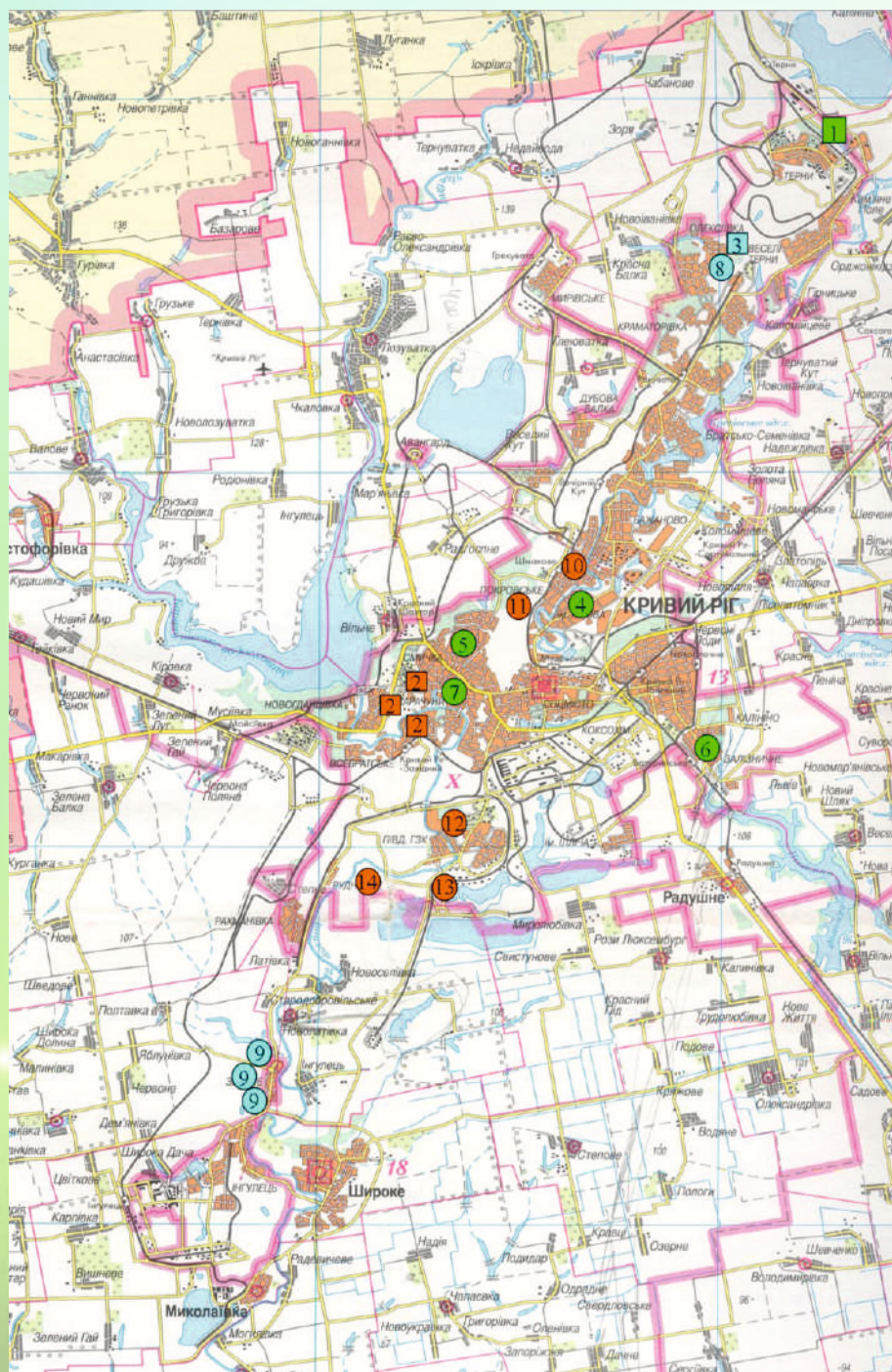
Об'єкти природно-заповідного фонду – це ділянки суші та водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

Природно – заповідний фонд м. Кривого Рогу є національним надбанням, складовою частиною української системи природних територій та об'єктів, які входять до складу об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення.

Кожен з 14 об'єктів природно-заповідного фонду нашого міста представляє собою унікальні природні та штучно створені комплекси та об'єкти, загальна площа яких складає 375,45 га, з них загальнодержавного значення – 142,4 га (3 об'єкти), місцевого значення – 233,05 га (11 об'єктів).

Відповідно до ст.53 Закону України "Про природно-заповідний фонд України" території та об'єкти заповідного фонду або їх частини, що створюються чи оголошуються без викупу земельних ділянок, що вони займають, передаються під охорону з оформленням охоронного зобов'язання.

I. Об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

- 1** Криворізький ботанічний сад Національної академії наук України.
- 2** Геологічна пам'ятка природи "Скелі МОДРу".
- 3** Ландшафтний заказник "Балка Північна Червона".

II. Об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення

Ботанічні пам'ятки:

- 4** Ботанічна пам'ятка природи "Дерево культурної груші".
- 5** Ботанічна пам'ятка природи "Старовинна груша на Карнаватці".
- 6** Ботанічний сад "Дендрологічний парк".
- 7** Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва "Парк імені Федора Мершавцева".

Ландшафтні заказники:

- 8** Ландшафтний заказник "Балка Північна Червона".
- 9** Ландшафтний заказник "Візирка".

Геологічні пам'ятки:

- 10** Геологічна пам'ятка природи "Виходи амфіболітів".
- 11** Геологічна пам'ятка природи "Сланцеві скелі".
- 12** Геологічна пам'ятка природи "Виходи аркозових пісковиків".
- 13** Геологічна пам'ятка природи "Піщовикова скеля".
- 14** Геологічна пам'ятка природи "Скелеватські виходи".

Умовні позначення:

- об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення
- об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення
- геологічні пам'ятки
- ландшафтні заказники
- ботанічні пам'ятки

Перелік об'єктів природно – заповідного фонду міста Кривого Рогу

№ п/п	Назва	Установи, організації та підприємства, на яких покладені охоронні зобов'язання	Площа, га	Місце знаходження	Ким затверджено
1	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Балка Північна Червона"	Виконком Тернівської районної у місті ради	28	На території північно - західної околиці міста	Постанова РМ УРСР від 12.12.1983 №495
2	Геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення "Скелі МОДРу"	Виконком Центрально-Міської районної у місті ради	62	Центрально-Міський район м. Кривого Рогу	Розпорядження РМ УРСР від 14.10.1975 №780-р
3	Криворізький ботанічний сад Національної академії наук України – об'єкт природно-заповідного фонду загальнодержавного значення	Криворізький ботанічний сад НАН України	52,4	Тернівський район м. Кривого Рогу, вул. Маршака, 50	Постанова Президії Академії наук України 1992 №144
4	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Виходи аркозових пісковиків"	ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат"	4	Селище Південного ГЗК, лівий берег р. Інгулець	Рішення облвиконкому від 22.06.1972 №391
5	Ландшафтний заказник місцевого значення "Балка Північна Червона"	Виконком Тернівської районної у місті ради	26	На території північно – західної околиці м. Кривого Рогу	Рішення облвиконкому від 09.06.1988 №231
6	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Сланцеві скелі"	ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг" Шахтоуправління	4	Біля шахт "Південна" та "Північна", правий берег р. Саксагань	Рішення облвиконкому від 22.06.1972 №391
7	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Скелеватські виходи"	ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат "	9	В 500 м від кар'єру Південного ГЗК, лівий берег р. Інгулець	Рішення облвиконкому від 22.06.1972 №391
8	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Пісковикова скеля"	ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат "	1	Біля підстанції ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат"	Рішення облвиконкому від 28.11.1974 №687
9	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Виходи амфіболітів"	ш."Родіна" ПАТ "Кривбасзалізрудком"	5	Біля шахти "Родіна"	Розпорядження облвиконкому від 14.11.1975 №388-р
10	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Дерево культурної груші"	СП ПРАТ "ММК ім. Ілліча" ГЗК "УКРМЕХАНОБР"	0,03	Саксаганський район м. Кривого Рогу, вул. Харцизька, 138	Рішення облвиконкому від 17.12.90 №469
11	Ботанічний сад місцевого значення "Дендрологічний парк"	ДП "Криворізьке лісове господарство"	27	Довгинцівський район м. Кривого Рогу, біля сел. Залізничне	Розпорядження представника президента України від 30.12.1993 №518
12	Парк-пам'ятка садово – паркового мистецтва місцевого значення "Парк імені Федора Мершавцева "	Управління благоустрою та житлової політики виконкому Криворізької міської ради	36	Центрально-Міський район м. Кривого Рогу	Рішення облвиконкому від 22.06.1972 №391
13	Ландшафтний заказник місцевого значення "Візирка"	ПРАТ "Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат "	121	Інгулецький район м. Кривого Рогу	Рішення обласної ради від 22.12.2001 №502-19XXIII
14	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Старовинна груша на Карнаватці"	Підприємство об'єднання громадян "Криворізьке учбово-виробниче підприємство Українського товариства сліпих" (ПОГ Криворізьке УВП УТОС)	0,015	Центрально-Міський район м. Кривого Рогу, вул. Шмідта, 13	Рішення обласної ради від 22.03.2010 №784-27/У

I. Об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення:

Криворізький ботанічний сад Національної академії наук України

Здесь природа мне так памятно знакома,

*Здесь с каждым деревом сроднилась я
На что ни посмотрю - все было, все
жизнь моя. (А.Ю. Мазур).*

Криворізький ботанічний сад відіграє важливу роль у поліпшенні екологічної ситуації в нашому промисловому місті.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України №73-р від 11 лютого 2004 року колекція деревних та чагарникових

рослин ботанічного саду віднесена до таких, що становлять національне надбання України.

Криворізький ботанічний сад є єдиною академічною науковою установою в гірничорудному регіоні, в якій проводяться важливі фундаментальні та прикладні наукові дослідження з екології, ботаніки, інтродукції, селекції, вивчення природної флори регіону та розробці підходів її збереження. За час свого існування ботанічний сад став провідним центром, пріоритетним напрямком діяльності якого є розвиток промислової ботаніки.

Структура ботанічного саду включає відділи: оптимізації техногенних ландшафтів; інтродукції та акліматизації рослин, природної та культурної флори. В саду функціонує гербарій (понад 20 тисяч аркушів), насіннєва лабораторія та наукова бібліотека (більше 20 тисяч видань).

Головне завдання ботанічного саду – збереження й поповнення рослинного біорізноманіття регіону вирішується науковцями саду постійним залученням видів світової флори, удосконаленням колекційного фонду, який сьогодні налічує понад 4 тисяч деревних, чагарникових, квітково-декоративних та рідкісних і зникаючих видів. Зусилля співробітників спрямовані на вдосконалення існуючих та створення нових ландшафтних композицій.

Науковцями ботанічного саду створена унікальна, найкраща в Україні колекція ковили, яка налічує 28 видів української та 10 видів зарубіжної флори, колекція азалії індійської, що квітує різними барвами у січні-березні в оранжереях ботанічного саду. Удосконалюються технології озеленення залізрудних відвалів розкривних порід та закріплення пилових поверхонь шламосховищ шляхом висадки рослин. Визначені стійкі види – інтродуценти, які спроможні самовідновлюватися на відвалах, що значно зменшує витрати на рекультивацію техногенно порушених земель Кривбасу.

Створені на площі близько 960 га стійкі лісові насадження на відвалах, хвостосховищах, бортах кар'єрів, суттєво знижують або повністю припиняють їх шкідливий вплив на оточуюче середовище. Криворізький ботанічний сад має запатентовані науково-практичні розробки з оптимізації урбанізованого середовища та порушених промисловістю земель, постійно займається селекцією квітково-декоративних рослин.

Окрім того, ботанічний сад відіграє важливу роль у навчально-освітній та просвітницько-виховній роботі. Щорічно Криворізький ботанічний сад приймає понад 50 тисяч відвідувачів.

Геологічна пам'ятка природи "Скелі МОДРу"

Пам'ятка природи представлена скельними виходами залізистих кварцитів і сланців криворізької серії докембрію, що розташовані на правому і лівому берегах річки Інгулець, також штучними оголеннями порід у затопленому дореволюційному Пастухівському кар'єрі та на розі автомобільної дороги (від вул. Свято-Миколаївської (Леніна) до початку вул. Прорізної (Мопрівської), яка з'єднує старий центр міста із селищем колишнього рудника імені МОДРу.

Вперше ці скелі описано у 1781 році першовідкривачем залізних руд Криворіжжя В.Зуєвим. Розробку корисних копалин розпочато у 1899 році, а у 1909 році невеличкі кар'єри було затоплено весняним

розливом річки Саксагань. В структурно-тектонічному розрізі скелі являють собою фрагмент великої Тарапаківсько-Лихманівської антикліналі, ускладненої складчастістю нижчих порядків. Більш поширені породи артемівської світи – основної продуктивної залізорудної товщі Інгулецько-Криворізької зони. Вік відслонень – 2050 млн. років.

На лівому березі Інгульця, починаючи від затопленого кар'єра біля колишнього

профілакторію "Каскад" до повороту річки біля селища Весела Дача, ці відслонення постають розрізненими великими і дрібними скелями і "гривками" завдовжки від 6 до 200 м і заввишки від 2 до 27 м. На правому березі Інгульця таких скель і "гривок" значно менше. Найбільша з них – скеля "Орлине гніздо". Її довжина 25 м, а висота змінюється від 1 до 28 м.

Рідкісні та зникаючі рослини, які зростають на території заказника "Скелі МОДРу" представлені такими видами як: астрагал блідий, ковила волосиста, тюльпан бузький, сон український, авринія скельна, очиток Борисової, кизильник чорноплідий, таволга звіробоелиста, жабриця Паласса, гіацинтик блідий, рястка Буше, берізка лінійнолиста, півники карликові, барвінок трав'янистий тощо.

Кизильник чорноплідний

Типовими є такі птахи — водяна курочка, лиска, мартин звичайний, горлиця садова, зозуля, сова вухата, одуд, дятел сирійський, ластівка берегова, ластівка сільська, посмітюха, польовий жайворонок, щеврик польовий, плиска жовта, вивільга, шпак, сорока, ворона сіра, горихвістка чорна, соловейко східний, ремез, синиця блакитна.

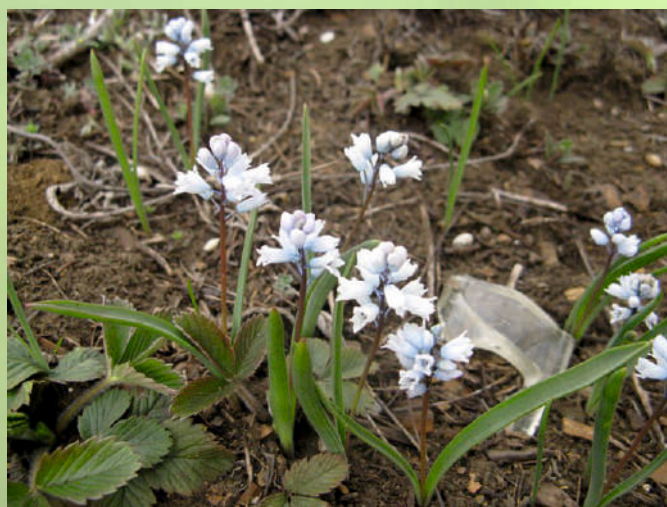

Біла чапля

Берізка лінійнолиста

Серед рідкісних видів тварин зустрічаються: джміль лезус, метелики — Подалірій, Махаон і Поліксена, червоновуха черепаха (ця акваріумна тварина акліматизувалася на Криворіжжі), велика біла чапля.

Гіацинтик блідий

Червоновуха черепаха

Ландшафтний заказник "Балка Північна Червона"

нецького геоботанічного району; збереження біорізноманіття флори та фауни заказника; підтримки загального екологічного балансу в районі.

В балці на денну поверхню виходять породи продуктивної залізорудної товщі палеопротерозойського віку, тут відслонюються сланцеві та залізисті горизонти саксаганської світи. Вони утворюють

На правому схилі лівої притоки балки зустрічаються виходи світло-сірих кварцових пісковиків з рештками очеретів девон-карбонового віку.

Заказник оголошено з метою збереження і відтворення цінного природного ландшафту великої степової балки в басейні річки Саксагань з унікальними виходами гірських порід Криворізької серії – аркозових метапіщаників, сланців, залізистих та безрудних кварцитів (віком 2400-2100 млн. років) по їх схилах; збереження унікальних рослинних угруповань типчаково-ковилових степів і рослинності кам'янистих відслонень, що є репрезентативним для Софіївсько-Марга-

невеликі за розмірами розрізнені скельні виходи на обох схилах балки від її верхів'я до зруйнованого залізничного мосту. Характерною особливістю балки, як геологічної пам'ятки природи є те, що тут також зустрічаються брили імпаکتитів та відслонення пісковиків зі скам'янілими рештками рослин.

Сон український (чорніючий)

Засць-русак

Наукова цінність заказника полягає у наявності в його складі рідкісних видів рослин, з яких 6 занесені до "Червоної книги України": астрагал шерсти-стоквітковий, ковила Лессінга, ковила волосиста, ковила українська, тюльпан бузький, шафран сітчастий. З рослин, які охороняються на Дніпропетровщині, тут поширені: горицвіт весняний, горицвіт волзький, белевалія сарматська, астрагал пухнасто-квітковий, ряст щільний, гіацинт білий, цмин пісковий, проліска дволиста, сон український (чорніючий), папороті – щитник шартрський, голокучик дубовий.

На території балки мешкають 436 видів тварин. Земноводні представлені кумкою, ропухою озерною, часниковою жабою. Плазуни - прутка ящірка, звичайний вуж, водяний вуж. 28 видів птахів занесені до списку охоронних – болотяний лунь, жовтоногий мартин, звичайний мартин, жайворонок, одуд польовий, ластівки сільська та міська, жовта та біла плиски, соловейко східний, горобець польовий та хатній, сорока тощо.

Астрагал пухнастоквітковий

Ссавці представлені такими видами: їжак звичайний, лисиця, засць русак, мишак польовий, нориця звичайна, сліпак звичайний і мала білозубка, занесена до "Червоної книги України". Найбільш широко представлені комахи, яких зареєстровано 398 вид.

Жовта плиска

Одуд польовий

II. Об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення

Ботанічні пам'ятки:

Дерево культурної груші

Дерево культурної груші розташоване на вулиці Харцизькій, 138, в Саксаганському районі Кривого Рогу. Вік дерева – 228 років. Висота дерева 10 м, діаметр крони 15 м. Груша росте з 1789 року на подвір'ї приватної оселі. Посаджена міщанином Герасимом Харитоновим.

За іншою версією, грушу посадили наприкінці XVIII століття предки нинішніх Харитонових, переселенців-перм'яків, які перебралися тоді на землі Запорізького козацтва. Зачинатель роду Семен Омелянович Харитонов був садівником у поміщиці Шмакової. Груша сорту лимонка. Досі щороку щедро плодоносить.

Старовинна груша на Карнаватці

Росте ця груша в приватній садибі на вул. Шмідта, 13.

Вік дерева – 313 років. Це найстаріша груша в Україні! Обхват стовбура – 3,80 м. Висота дерева – 13,5 м, діаметр крони – 15 м. Груша має досить мальовничий вигляд. На висоті одного метру стовбур розгалужується натроє. В цих розгалуженнях є невеличкі дупла, де в різні часи селилися одуди, сови та дятли. Плоди жовтувато-зеленого кольору, не терпкі, солодкі на смак. Ймовірно, це старовинний сорт "Магдалена зелена".

Трьохсотрічна груша майже не уражається шкідниками і хворобами, тому є цінним генетичним матеріалом для селекціонерів. На основі груші можна створити нові сорти, стійкі до шкідників плодових дерев.

Ця груша має велику історичну та наукову цінність. По-перше, це рідкісний випадок "довгожителства" серед плодкових дерев – зазвичай культурні груші живуть років 50-60, а по-друге, своїм існуванням груша доводить, що справжній вік нашого міста не 242, а майже 300 років. На додаток до нових фактів про дату заснування Кривого Рогу, викладених відомими криворізькими археологами О.Мельником та І.Стеблиною в книзі "Нове літочислення Кривого Рогу", трьохсотрічна груша є ще одним серйозним доказом того, що поселення Кривий Ріг існувало задовго до встановлення поштової станції на місці злиття річок Інгулець та Саксагань.

Грушу посадив предок М.Х. Кучми під час заселення вулиці Української, в ті часи, коли навколо був тільки степ, а Саксагань ще була широкою і величною річкою.

У 2006 році Вікторія Тротнер, викладач Криворізького професійного гірничо-металургійного ліцею та Зверковський В.М. професор, д. б. н. Дніпропетровського національного університету, обстежили стан груші та склали акт наукового обґрунтування, який дозволив оголосити дерево заповідним. Груша занесена до першого в країні реєстру-довідника "Старовинні дерева України", виданого Державною службою заповідної справи Мінприроди України в 2010 році.

На запрошення Вікторії Тротнер у 2014 році фахівці Інститут помології імені Л.П. Симиренка НААН взяли живці з нашої старовинної груші для селекційних досліджень.

Дендрологічний парк

Насадження рослин розпочато з 1955 році. Офіційна дата заснування дендрологічного парку – 1963 рік. Ініціатором створення дендропарку був перший секретар Криворізького міському партії В.С.Олійников. Автори проекту – відомий радянський дендролог С.І.Івченко та професор, завідувач кафедри ботаніки Криворізького педагогічного інституту І.А.Добровольський. Від дня заснування тут було зібрано близько 550 видів дерев та

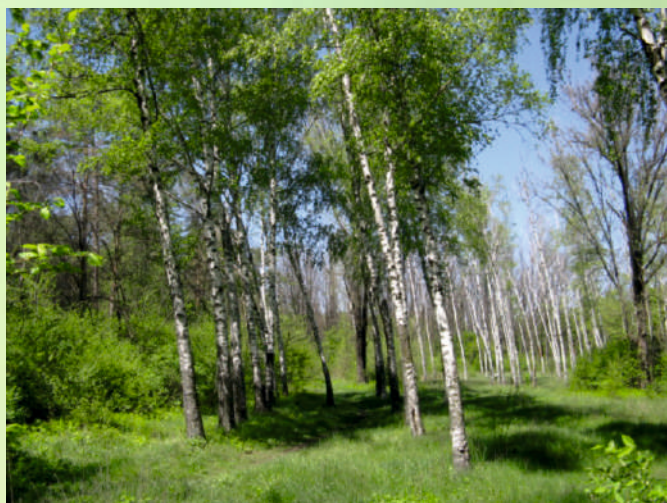

чагарників з Криму, Кавказу, Західної України та інших регіонів СРСР, які були насаджені за систематичним та зональним принципом. Сучасна дендрофлора парку представлена 98 видами, які належать до 68 родів та 32 родин. На сьогодні в парку, крім традиційних видів дерев і чагарників, збереглися ще й різноманітні екзоти, непритаманні для нашої степової зони. А саме: граб, софора японська, кизил справжній, ірга колосиста, пухирник калинолистий, міхурник деревовидний,

барбарис звичайний, кизильник чорноплодий, глоди – напівм'який та "півняча шпора", калина гордовина, 2 види клематисів, жимолость Тельмана, незвичний махровий сорт барвінку малого "Rosea Plena", клен трилопатевий (у Кривому Розі більше ніде не зустрічається), 3 види спірей, сніжно-ягідники прирічковий та Шено, айва звичайна та довгаста, єдине у Кривому Розі жіноче дерево маклюри яблуконосної, тамарикс, айлант високий, горіх чорний, черемха пізня, дуб червоний, мушмула германська, ліщина, хеномелес Маулея, обліпіха, ялівці – звичайний, віргінський та козацький, гліцинія китайська, бобівник анагировидний "Золотий дощ". В парку багато видів кленів – гостролистий, гіннала, явір, сріблястий, татарський, ясенелистий.

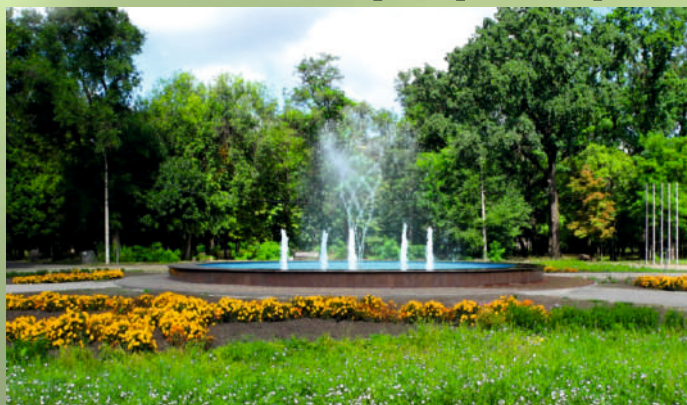
Дендропарк є важливим об'єктом збереження і відтворення генофонду інтродукованих видів дендрофлори, відіграє вагому освітньо-виховну, естетичну, історико-культурну роль.

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва "Парк імені Федора Мершавцева" (до 2016 року - Парк ім. газети "Правда")

Парк вважається першим парком Кривого Рогу. Дата відкриття 5 травня 1932 року. Закладення лівобережної частини парку почалося у 1922 році, в 1927 році площа парку складала 10 га. На території парку були відкриті різні атракціони, кінотеатр, зелений театр, трамвайчик, водну станцію.

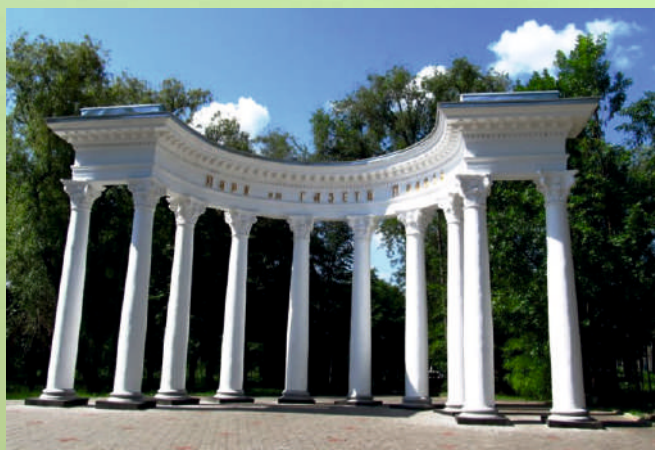
Мости зв'язали парк з правим берегом

з яких відкривається вигляд на місце злиття річок Інгулець і Саксагань.

Тут зростає 65 видів, 1 гібрид і 5 форм дерев та чагарників, серед яких зустрічаються і рідкісні види.

"Парк імені Федора Мершавцева" є одним із найулюбленіших місць відпочинку мешканців міста.

Інгульця і лівим берегом Саксагані. Основними пам'ятками парку є човнова станція (своєрідна візитівка Кривого Рогу), старовинні арки, підвісні мости

Ландшафтні заказники: Балка Північна Червона

Наукова цінність заказника полягає в тому, що цей об'єкт розташований у центрі антропогенного та техногенного навантаження. З одного боку балка межує із зоною обвалення шахти "Тернівська" (колишня назва – *шахта ім. Леніна*). З іншого боку до балки підступають відвали Першотравневого кар'єру ПРАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат", який є одним із найбільших в Україні. В цих складних умовах флора балки Північної Червоної набувають неабиякого фітоіндикаційного та фітомеліоративного значення.

Візирка

Заказник розташований на північній околиці міста Інгuleць в балці Візирка, яка справа впадає в річку Інгuleць. Після відпрацювання кар'єрів відсіпка відвалів припинена. Кар'єри частково заповнилися водою, на порушених землях почався процес самовідновлювання. Дотепер (за 40-45 років) територія збагатилася різними видами дерев, чагарників, трав'яним покривом та іншою рослинністю.

Нині на землях заказника склався штучний гірсько-озерний ландшафт із вторинною екосистемою. Відвали становлять 42 га, водне дзеркало 8,7 га. Озеро № 1 "Візирка північна" – 1,98 га, озеро № 2 "Візирка північно-західна" – 3,94 га та озеро № 3 "Візирка південно-західна" – 2,73 га. Збереглися залишки зональної степової рослинності з частково непорушеними чорноземами (до 20,6 га).

На запрошення комбінату фахівці Дніпропетровського університету проблем природокористування та екології НАНУ провели разом з екологами підприємства на території заказника науково-дослідницьку роботу за 4 основними напрямками. Згідно з рекомендаціями, наданими університетом, фахівцями комбінату проводиться моніторинг процесу самовідновлення вторинних екосистем та заходи щодо збереження та збільшення флори і фауни заповідної зони. Тут вільно існують зайці, лисиці, гніздяться різні птахи, є багато різновидів земноводних та комах. Великою гордістю працівників комбінату є фазани, які спеціально були вирощені у фазанарії та випущені у заказник.

Геологічні пам'ятки природи:

Виходи амфіболітів

Геологічна пам'ятка природи розташована в Саксаганському районі на правому березі річки Саксагань у районі шахти "Родина".

На поверхню виходять амфіболіти новокриворізької світи криворізької серії порід у вигляді переривчастої смуги протяжністю близько 380 м. Ці породи, вік яких складає біля 2,5 млрд. років (ранній протерозой), складають лежаче крило стовпоподібного рудного покладу і мають важливе науково-практичне значення у вивченні стратиграфії та петрології

криворізької серії. Амфіболіти являють собою темно-зеленувато-сірі сланцюваті метаморфічні породи, складені переважно амфіболом (роговою обманкою) та плагіоклазом із незначною кількістю піроксену, кварцу та хлориту. Амфіболіт утворився за рахунок різних материнських порід, що зазнали глибокого метаморфізму.

Сланцеві скелі

Скелі розташовані у Саксаганському районі Кривого Рогу, простягаються вздовж правого берега річки Саксагань між шахтами "Артем-1" та "Північна". Наймальовничіший куточок цих скель розміщений між так званими селищами Покровське та Деконька, які в народі ще називають селищами шахти "Північна" та Катеринівка. Протяжність 250 м, площа 4 га.

Висота скель сягає 20 м над рівнем річки. Скельні породи являють собою різновиди сильно вивітрених і розшарованих сланців та амфіболітів. Деякі частини скель схожі на цеглини різного розміру і кольору. Така "цегляна кладка" виходить із землі під кутом близько 45-30 градусів. Інші породи нагадують величезний "лишковий пиріг", в якому пластини відколюються одна від одної й нагадують листи фанери чорного кольору. За цей синьо-чорний колір сланці називали аспідними. "Аспід" в перекладі з грецької означає "змія", тобто породи чорного кольору – як змії. Такі пластини в дореволюційні часи використовувалися в якості шкільних дошок, тротуарних плит та покрівельного

матеріалу (їх навіть експортували в Європу через порт Миколаїв). А звідси й пішла назва селища – Покровське.

Поряд із засипаним кар'єром, внизу біля висохлого русла, знаходиться так звана "печера" – стара штольня, в якій колись добували сланець. Довжина її 28,5 м, ширина 3,2-3,4 м, висота проходу коливається від півметра при вході до 1,9 м в середині штольні.

Виходи аркозових пісковиків

Виходи породи криворізької серії докембрію в районі житломасиву ПівдГЗК на лівому березі р. Інгулець. Пам'ятка являє собою унікальні виходи на денну поверхню порід нижньої свити криворізької серії докембрію у вигляді аркозових метапісковиків. Відслонення має велике наукове значення, бо в ньому представлені найбільш значні виходи докембрійських метаконгломератів в світі.

Пісковикова скеля

Розташована на лівому березі річки Інгулець, поблизу підстанції ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат", поряд із побутовим комбінатом рудоуправління.

Вихід на земну поверхню аркозових метапісковиків з невеликими прошарками метаконгломератів нижньої світи Криворізької серії, має велике наукове значення, як порід палеопротерозою з віком утворення біля 2300 млн. років.

Горизонтальна потужність відслонення майже 200 м, на всій довжині охороняються ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат".

Скелеватські виходи

Знаходяться в 500 м від кар'єру ПАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат", на лівому березі річки Інгулець. Впродовж близько 350-400 м уздовж берега відслонюється фрагмент розрізу метаконгломерат-пісковикосланцевої формації. У 150 м уверх за течією відслонюється метагравеліт-пісковикова товща, яка надбудовує розріз формації. Розріз має унікальне науково-практичне значення – подібні породи більше ніде в Європі не виходять на денну поверхню, їх вважають віковим аналогом відомих на весь світ золото- і алмазоносних конгломератів Південної Африки.

Екскурсії об'єктами природно-заповідного фонду міста

Для криворіжців та гостей нашого міста заповідні території є улюбленими туристичними об'єктами. Вони приваблюють екскурсантів своєю майже непорушеною природою, красою краєвидів, близькістю та доступністю для відвідування. Найбільш популярними є – скелі МОДРу, Криворізький ботанічний сад, парк ім. Мершавцева (колишня назва – *парк "Правди"*), балка Північна Червона, Візирка, Довгинцевський дендропарк.

Під час екскурсій такими мальовничими місцями туристи дізнаються історію цих об'єктів, знайомляться з геологічною будовою та ландшафтною організацією, рослинним та тваринним світом охоронних територій. І, звичайно ж, найкращі враження від цих подорожей залишаються закарбованими на пам'ятних світлинах.

Екскурсії заповідними об'єктами Кривого Рогу несуть в собі не тільки пізнавальну функцію, але й просвітницько-виховну. Заповідні території служать банками генетичної інформації природи, матеріальною базою її рекреації; особливими науковими лабораторіями, музеями природи, її еталонами.

Відвідувачі повинні знати й дотримуватись правил поведінки в природі та умов заповідного режиму, а саме – ходити лише екскурсійними стежками, не знищувати рідкісні види рослин і тварин, не збирати зразки геологічних порід, не смітити, не палити багаття тощо. Тільки за таких умов ми можемо зберегти ці об'єкти заповідними.

Високий рівень обізнаності щодо екологічних проблем нашого регіону, його рідкісних видів флори і фауни сприятиме збереженню довкілля, формуванню активної природоохоронної позиції

туристів, підвищенню рівня екологічних знань та формування екологічної культури місцевого населення та гостей Криворіжжя. Адже, екскурсанти з подивом дізнаються, що у нашому гірничому краї є не тільки заводи, шахти, кар'єри та шламосховища, а й куточки майже первісної, неповторної природи, яка охороняється законом.

Нам є чим пишатися, бо Кривий Ріг – це не тільки сталеве серце України, а ще й старовинна історія, незабутні краєвиди й чарівна природа, яку ми всі разом повинні зберегти.

Використані джерела:

1. Белевцев Я.Н. и др. Геология Криворожских железорудных месторождений.- К.: Из-во АН УССР, 1962. – т. II. – с. 89-91, 94.
2. Геологические памятники Украины: Справочник – путеводитель – Киев, 1987 – с.24-28
3. Государственный ландшафтный заказник "Балка Северная Червоная" (биологические исследования): Отчет Научно – технического центра "Кривбасс". – Кривой Рог, 1990- 103с.
4. Кучеревський В.В. Ботанічний нарис заказника "Балка Північна Червона" // Укр. ботан.журн., 1992 – т.49, №4, - с. 25-28.
5. Пам'ятки природи Дніпропетровської області: [навчальний довідник] /Вад.В. Манюк, Вол.В. Манюк.– Дніпропетровськ, 2011.– 60 с.: іл.
6. Геологічні пам'ятки України в чотирьох томах, Том II, Київ, 2007рік.
7. Путівник геологічних екскурсій IV науково-виробничої наради геологів-зйомщиків України, Паранько І.С., Кривий Ріг 2007р.
8. Приймачук В. Росте груша на Карнаватці. Раритети рідної природи//Червоний гірник.- 2005, 18 жовтня.- № 160 (19976).- с.8.
9. Реконструкция Долгинцевского дендропарка в урочище "Ботанический сад", выполненная по хоздоговору с Долгинцевским райисполкомом г. Кривого Рога за 1990 год// Отчёт Криворожского отделения ДБС АН УССР.- Кривой Рог , 1990-с.7-15.
10. Тротнер В.В. Історія та сучасний стан Довгинцевського дендропарку м. Кривого Рогу//Внесок натуралістів-аматорів у вивчення біологічного різноманіття: Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Людвіга Вагнера (14-16 травня 2015 року, Берегово, Україна). - Ужгород, 2015.- С.587-593.
11. Тротнер В.В. Роль Довгинцевського дендропарку в оптимізації техногенного середовища південного Криворіжжя.//Біогеоценологічні основи оптимізації степових ландшафтів і їх фіторекультивация: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченої 100-річчю від дня народження І.А.Добровольського, д.б.н., професора кафедри ботаніки та екології Криворізького державного педагогічного інституту (22-23 квітня 2016 р., м. Кривий Ріг). - Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2016. – С.108-111.
12. Червона книга Дніпропетровської області. Рослинний світ / Автори-укладачі Б. О. Барановський, В. В. Тарасов // Під ред. А. П. Травлєєва. – Д. – 2010. – 500 с.
13. Червона книга Дніпропетровської області. (Тваринний світ) / Під ред. О.Є.Пахомова. – Дніпропетровськ: ТОВ "Новий друк", 2011. – 488 с.
14. Червона книга України. Рослинний світ / Під ред. члена-кореспонд. НАН України Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
15. Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. – К.: Українська енциклопедія, 1994. – 464 с.

